

دستگاه نظری جرج هربرت مید

(بنیان‌گذار تفسیرگرایی آمریکایی)

نگارش: ح. ا. تنهایی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد تهران مرکزی

دریای تنهایی - بهمن برنا

۱۳۹۸

سرشناسه	: تنهایی، حسین ابوالحسن، ۱۳۳۰-
عنوان و نام پدیدآور	: دستگاه نظری جرج هربرت مید (بنیان گزار تفسیرگرایی آمریکایی) / نگارش: ح. ا. تنهایی.
مشخصات نشر	: کرج: دریای تنهایی، تهران: بهمن برنا، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۶ ص: جدول: ۱۳/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۲۴۰۰۰۰ ریال؛ ۵-۶-۹۶۸۳۷-۹۶۸۰۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: مید جرج هربرت، (۱۹۳۱-۱۸۶۳ م.
موضوع	: Mead George Herbert
موضوع	: مید جرج هربرت، (۱۹۳۱-۱۸۶۳ م. - دیدگاه درباره جامعه شناسی
موضوع	: جامعه شناسی
موضوع	: Sociology
رده ی کنگره	: ۱۳۹۸ ۵۷۵/ت۳۳/ HM1۰۳۳
هینده یوی	: ۳۰۲
شماره کتاب شناسی ملی	: ۵۶۲۶۸۸۵

دستگاه نظری جرج هربرت مید: بنیان گزار تفسیرگرایی آمریکایی

نگارش: ح. ا. تنهایی

ناشر: دریای تنهایی - بهمن برنا
چاپ و صحافی: چاپ بهمن
نوبت چاپ: اول، بهار ۱۳۹۸
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان
شابک: ۵-۶-۹۶۸۳۷-۹۶۸۰۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰

انتشارات دریای تنهایی:

تلفن: ۰۲۶-۳۴۵۶۲۳۳۷ و ۰۲۶-۳۴۵۶۱۰۳۳۵

پست الکترونیک: hatanhai121@gmail.com

dariaaie.tanhaei@gmail.com

انتشارات بهمن برنا:

تلفن: ۰۸۸۰۸۱۹۴۱ و ۰۸۸۰۸۱۹۲۶

نشانی سایت اینترنتی: www.bahmanborna.ir

پست الکترونیک: BahmanBorna@yahoo.com

این اثر مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران می باشد. تصویربرداری و تکثیر از تمام یا بخشی از اثر به هر شکل و بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است.

فهرست

۹.....	پیش‌گفتار
۱۳.....	مقدمه
۱۳.....	تصویر مید در نگاه کوزر
۱۵.....	زندگی
۱۷.....	جستار هستی‌شناسی
۱۷.....	تبارشناسی نظری
۲۹.....	جستار روش‌شناسی
۲۹.....	شیوه‌ی هم‌سنجی و شبیه‌شناختی
۲۹.....	عناصر مهم پژوهش

جستار ایستایی‌شناسی اجتماعی (تحلیل سیستم اجتماعی)..... ۳۷

۱- حاشیه‌ای بر برابر ساخته‌های فارسی از اصطلاحات میدی و نتایج مخدوش آن
در تحلیل دستگاه نظری..... ۳۷

۲- شرح دستگاه خود در مفهوم علوم رفتاری..... ۴۵

ساختار خود..... ۴۵

ذهن..... ۴۶

جامعه..... ۴۸

خود..... ۴۹

من و من اجتماعی..... ۵۳

من اجتماعی..... ۵۵

خود..... ۵۷

ویژگی‌های شکل‌گیری خود..... ۵۸

ساختار و خاستگاه کنش..... ۶۳

۳- شرح دستگاه خود در مفهوم جامعه‌شناختی..... ۶۵

تصویر مید از جامعه در شرح بلومر..... ۶۵

ساز و کار نقش اجتماعی در شکل‌گیری خود..... ۶۶

تبارشناسی گروه مرجع مرتن..... ۷۱

مفهوم ساختاری خود..... ۷۲

خود اجتماعی: از خود جمعی تا خود کل..... ۷۴

- دورکھیم و مید ۷۶
- شرح بلومر از دیالکتیک خود به مثابه‌ی تعریف جامعه ۷۷
- خود: واقعیت دیالکتیکی جامعه ۸۰
- خود فردی، خود اجتماعی، خود ملی و خود منطقه‌ای ۸۱
- تحلیل دیالکتیکی تضاد و نظم: تضاد و تناقض و گرایش به سلطه ۸۶
- تئیس - تفکیک‌یافتگی اجتماعی در توسعه‌ی اجتماعی ۸۹
- مفهوم تحلیل نهاد ۹۰
- ساخت اجتماعی: بررسی از تفکیک‌یافتگی اجتماعی ۹۳
- نهاد خانواده ۹۵
- نهاد ایل و دولت ۹۶
- طبقات اجتماعی ۹۷
- جستار پویایی‌شناسی اجتماعی ۹۹
- تصویر مید از گذار تاریخی جهانی بودن ۹۹
- تصویر مید از سیستم و تاریخ در شرح دیلینی ۱۰۱
- ساز و کار تحول تاریخی ۱۰۵
- الف - دوران پیشاتاریخ: دوران جوامع ایماپی، تقلیدی یا الگوبردار ۱۱۱
- ب - دوران تاریخی نقش‌گیری ۱۱۲
- ۱ - دوره جوامع بازی کودکانه یا ساده ۱۱۳
- ۲ - دوره‌ی جوامع بازی جمعی ۱۱۶

- ۳- دوره‌ی جوامع دیگری تعمیم‌یافته، یا سازمان‌یافتگی مدرن..... ۱۱۹
- تقابل سازمان رهبری شخصی و سازمان مدیریت دولتی..... ۱۲۳
- پیوست..... ۱۲۹
- ۱- معرفت‌شناسی تاریخی مدرنیته‌ی درگذار و اخیر..... ۱۲۹
- ۲- سهم مید و بلومر در نظریه‌پردازی مدرن..... ۱۳۶
- ۳- پارادایم تفسیری..... ۱۴۱
- منابع..... ۱۴۹
- الف. فارسی..... ۱۴۹
- ب. انگلیسی..... ۱۵۱

پیش‌گفتار

اصطلاح دستگاه نظری^۱ شامل مجموعه عناصر مهم و حساس یک نظریه است که با چهار جستار اصلی هستی‌شناسی، روش‌شناسی، ایستایی‌شناسی و پویایی‌شناسی، شکل و محتوای تخیل جامعه‌شناختی نظری را می‌سازند.^۲ دستگاه نظری جرج هربرت مید که در پارادایم نظری تفسیرگرایی آمریکایی قرار دارد، به عنوان آغازگر این رویکرد شناخته می‌شود نقطه‌ی عطفی در تاریخ تکوین پارادایم تفسیری و برآیندی از دستگاه‌های نظری مارکس، سیمل، وبر و کولی است که با رویکرد دیالکتیک چند اسلوبی و پرگمتیستی پردازش شده است، نکاتی که در جستار هستی‌شناسی و روش‌شناسی مید مرور خواهند شد. من شرح پارادایم تفسیری را در معنای معرفت‌شناسی نظری آن، در سه پارادایم تفسیری اروپایی، آلمانی و آمریکایی تنظیم نموده‌ام و شرح آن را پیش از این نوشته‌ام^۳ و خلاصه‌ای از آن را نیز در بخش سوم

1. Theoretic apparatus

۲. شرح بیشتر این موارد را در: تنهایی، ۱۳۹۶، جامعه‌شناسی نظری، به ویژه فصل سوم ببینید.

۳. تنهایی، ۱۳۹۶، جامعه‌شناسی نظری، فصل نهم، تنهایی، بهار ۱۳۹۱، جامعه‌شناسی معرفت و

معرفت‌شناسی نظریه، فصل نهم و دهم، و تنهایی، پاییز ۱۳۹۱، مدرنیته‌ی در گذار.

پیوست همین کتاب برای یادآوری آورده‌ام. مهم‌ترین نکته‌ی کانونی در پارادایم تفسیری آمریکایی که آن را با دیگر پارادایم‌های تفسیری متفاوت می‌کند نقش برسازی کنش، در اشکال کنش اجتماعی، کنش نمادی و کنش پیوسته است که آدمی را در برابر تمامی جبرهایی که او را احاطه کرده‌اند آزاد در تفسیر و آفرینش کنش می‌بند. انجام کنش، در جوامع پیشامدرن با پرداخت هزینه‌ی آزادی و رهایی می‌تواند رخ دهد، اگرچه به طور معمول چنین رخدادهایی تنها در سطوح افرادی خاص یا جنبش‌هایی نادر دیده می‌شود و عموم مردم برسازی کنش خویش را به صورت تکرار آنجا متعارف و کم هزینه است انجام می‌دهند، و اما در برابر، در جوامع مدرن برسازی کنش، بنا بر جگالی و میزان تفکیک‌یافتگی اجتماعی، می‌تواند با هزینه‌های بسیار کمتری رخ دهد، اما قدر مسلم آن است که کنش بر خلاف رسوم متعارف، اگرچه در دیگر پارادایم‌های معرفتی، جرم یا کج‌روی به شمار می‌آید، اما در پارادایم تفسیری آمریکایی جرم و کج‌روی، تنها تعریفی می‌تواند باشد که هر جامعه‌ای برای خود و مردمش تعریف و تنظیم می‌کند. بنابراین پارادایم تفسیری آمریکایی، در هر دو نوع جوامع پیشامدرن و مدرن، هر کردنی را کنش می‌بیند، آفرینش رویکردی که جامعه آن را ممکن است روا یا خلاف بداند، نظری مید نخستین فضای نظری است که با آفرینش نظریه‌ی بازتابی خود و نظریه‌ی نقل‌گیری توانسته است چنین تعبیری از برسازی کنش را مفهوم‌سازی کرده و نمونه‌ی عینی آن را در تاریخ جوامع بشری نشان دهد. چگونگی تحلیل اصطلاح خود به مثابه جامعه از دیگر عناصر حساس نگاه تفسیرگرایی مید است که کوشیده‌ام آن را در «سردی ایستایی‌شناسی و پویایی‌شناسی و در تحلیل تقابل دیالکتیکی نظم و تضاد در تحولات سیستمی و تاریخی» شرح شده توسط مید توصیف کنم. در این مطالعه تحول سیستم سازمان اجتماعی تناقض به تضاد مهم‌ترین عناصر تحلیلی مؤثر در تحول جوامع ابتدایی به پیشرفته در دستگاه نظری مید شناخته شده است.

نکته‌ی دیگری نیز در آغاز لازم به یادآوری است. من دوران مدرن نظریه‌پردازی جامعه‌شناختی را در چهار دوره‌ی کوچکتر بخش‌بندی نموده‌ام:

• مدرنیته‌ی آغازین،

• مدرنیته‌ی میانی،

• مدرنیته‌ی در گذار،

• مدرنیته‌ی اخیر.

مید اگرچه از بنیان گزاران جامعه‌شناسی است اما از نظر تاریخی در حد فاصل میان مدرنیته‌ی میانی و در گذار می‌زیست، و افزون بر این، چشم‌انداز نظری وی بر اساس و بنا بر ضرورت تاریخی معرفت‌شناسی مدرنیته‌ی در گذار در تمدن و تاریخ جامعه‌ی آمریکا پردازش شده است. توجه به این بستر تاریخی و عناصر معرفت‌شناختی آن قطعاً در فهم درست دستگاه نظری مید مهم و لازم است، به همین روی، و برای جلوگیری از تداخل معانی شرح دستگاه نظری مید و عناصر معرفت‌شناسی تاریخی نظریه‌ی وی، شرح مختصری از تحول تاریخی مدرنیته به شرحی که گذشت را نیز برای آگاهی بیشتر در دسترس همین کتاب تقدیم خوانندگان می‌کنم.

از زمان اتمام دوره تحصیلاتم در آمریکا و برگشت به ایران تا کنون، بیش از سی و پنج سال است می‌کوشم تا بنیاد تحلیل سیستمی و تاریخی مید و شاگرد و سخن‌گوی او هربرت بلومر، موسس پارادایم هنجاری نمادی، را برای مخاطبانم شرح دهم و رسالتم در شاگردی این پارادایم و الهام‌بخشی که استادم هربرت بلومر برای انتقال این پارادایم به ایران به من محول کرده بود به انجام برسانم، اگرچه جامعه‌شناسی ایران در دیدن و شنیدن این توضیحات تمایلی جدی نشان نداد. شاید حاصل این بی‌میلی برآمدن دانشجویانی در ایران بوده است که بدون هیچ سند دست‌اولی، و به صرف استناد به برخی شارحین تندخوان و بدبین گمان می‌کرده‌اند نظریه‌ی خود و کنش در دستگاه نظری مید و بلومر فردگرایانه خرد است و هیچ تحلیل سیستمی یا تاریخی در کار آنان دیده نمی‌شود. آن‌ها می‌خواهند گریند واحد تحلیل در این نظریه و شاگرد بلا فصل او هربرت بلومر، کنش منفردانه و گروه‌های خرد است و تصور تحلیل کلان یا تاریخ در این دستگاه نظری محال است. چنین قضاوتی آشکارا حاکی از بی‌خبری از ادبیات مید و بلومر، و نخواندن کتب اصلی این دو بزرگوار است.

در این کتاب کوچک کوشیده‌ام تا شرح کوتاه بنیان دستگاه نظری مید را در جستار هستی‌شناسی و روش‌شناسی ارائه کنم و سپس با استناد به نقل‌های مستقیم مید و

برخی شارحین وی شرح تحلیل سیستم در نظریه‌ی مید و تحلیل‌های اسنادی و مفهومی مرتبط چندی را در جستار ایستایی‌شناسی و سپس با تحلیلی اسنادی و مفهومی از مدل تحلیل تاریخی مید، لوازم نظری و مفهومی مرتبطی را در پویایی‌شناسی وی تقدیم کنم، با این امید که این مختصر مورد استفاده‌ی دانشجویان و پژوهشگرانی که به دنبال حقیقت هستند و به نقل اقوال دست چندم بسنده نمی‌کنند قرار گیرد.

www.ketab.ir